

УДК 821.161.2-311.2.091:75

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/31.213866>**Олена МІЗИНКИНА,***orcid.org/0000-0001-5732-5138*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теорії літератури та компаративістики

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

(Одеса, Україна) *mizinkina-o@ukr.net*

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЕТНООБРАЗ МАМАЯ В СУЧАСНОМУ РОМАНІ («ЩОДЕННИК МАВКИ» ДАРИ КОРНІЙ)

У статті йдеться про актуальний напрям у сучасному літературному процесі – звернення до витоків національної ідентичності. Міфи, народнопоетичні джерела, самобутні образи постають не лише основою мистецького натхнення, а й представляють вітчизняну культуру. Письменниця Дара Корній, інтерпретуючи у своїй романістиці давні вірування нашого народу, плідно розвиває субжанр фентезі. Зроблено огляд творчого доробку письменниці та наведено міркування перших критиків стосовно особливостей її письма.

Роман «Щоденник Мавки» прикметний тим, що в ньому «оживають» та діють знакові персонажі української міфології – Мавка і Мамай. Встановлено, що письменниця у романі поєднує міфологію різних часів (дохристиянську і народного героя періоду козаччини) та спрямування (демонологію і візирець народних уявлень). Дослідження мистецтвознавців підтверджують виняткову популярність і значення образу героя-козака в бутті і світобаченні українців. Зазначаються твори українських письменників, в яких постає літературний етнообраз Мамай. Дара Корній розвиває провідні ознаки харизматичного козака, вводячи його у часопростір сьогодення.

Проаналізовано прийоми розкриття образу характерника в художньому світі роману. На рівні характероворення світовідчуття Олексія співставляється зі світоглядом дружини Ірини та коханої Магдалени, в якій виявляються ознаки Мавки. Протиставляються характеристики чоловіка, подані з уст сина (недотепа, бомж, голодраниць) та друзів (схимник, саїтник, гуру) у зв'язку з його нетиповістю як для ХХІ століття. Своєрідним є і зовнішній вигляд художника, який красномовно нагадує козака. Тематика творчості Олексія – малювання Мамаїв прозора свідчить про його духовну близькість до народного героя.

Зосереджено увагу на інтертекстальному рівні роману, де домінує відсилання до Г. Сковороди. Філософія життя, яку Олексій-Мамай запозичує в українського мислителя, впливає на буття та ставлення героя до оточуючого світу.

У висновках підсумовується спостереження про реінтерпретацію в романі національного міфу про козака-характерника. Перевтілення художника Олексія в козака Мамай трактується як своєрідна ініціація, що продиктована обставинами життя та архетипним мисленням героя. На основі розглянутих ситуацій у творі окреслено провідні риси української ментальності (волелюбність, працездатність, прагнення до родинного оточення, відкритість до зовнішнього світу, організованість мікросвіту, обожнення природи, самопізнання, незалежність, естетизм, чуттєвість і ліризм, емоційність, сентиментальність, самовираження), що виразно проступають в образі чоловіка. Отже, в етнообразі Мамай відтворено витоки національної ідентичності та систему цінностей української культури.

Ключові слова: Мамай, козак, образ, ментальність, світогляд, міф, Мавка, роман, Дара Корній.

Olena MIZINKINA,*orcid.org/0000-0001-5732-5138*

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Theory of Literature and Comparative Studies

Odesa I. I. Mechnikov National University

(Odessa, Ukraine) *mizinkina-o@ukr.net*

LITERARY ETHNOIMAGE OF MAMAY IN A MODERN NOVEL (“MAVKA’S DIARY” BY DARA KORNIY)

The article deals with the current direction in the modern literary process – addressing the origins of national identity. Myths, folk poetic sources, original images are not only the basis of artistic inspiration, but also represent the national culture. Writer Dara Korniy, interpreting in her novels the ancient beliefs of our people, fruitfully develops the subgenre of fantasy. An overview of the writer’s creative work is made and the arguments of the first critics about the peculiarities of her writing are given.

The novel “Mavka’s Diary” is specific because it revives and functions the iconic characters of Ukrainian mythology – Mavka and Mamai. It is established that the writer in the novel combines the mythology of different historical periods (pre-Christian and folk hero of the Cossack period) and direction (demonology and samples of folk ideas). Research by

art critics confirms the exceptional popularity and significance of the image of the Cossack hero in the life and worldview of Ukrainians. The works of Ukrainian writers are noted, in which the literary ethno-image of Mamaia appears. Dara Korniy develops the leading features of a charismatic Cossack, introducing him to the space-time of today.

The methods of revealing the image of the character in the artistic world of the novel are analyzed. At the level of characterization of the worldview, Alexei is compared with the worldview of his wife Irina and beloved Magdalena (in which the signs of Mavka are manifested). The characteristics of a man, presented from the point of view of a son (a fool, a homeless man, without means of subsistence) and from the point of view of friends (a monk, a recluse, a guru) are contrasted. The artist's clothes are special, eloquently reminiscent of a Cossack. The subject of Alexei's work – to portray Mamayev clearly testifies to his spiritual closeness to the national hero.

The conclusions summarize the observation of the interpretation in the novel of the national myth of the Cossack-character. The reincarnation of the artist Alexei in the Cossack Mamaia is interpreted as a kind of initiation, dictated by the circumstances of life and the archetypal thinking of the hero. Based on the considered situations, the work outlines the leading features of the Ukrainian mentality (love of freedom, ability to work, desire for family environment, openness to the outside world, organization of the microworld, deification of nature, self-knowledge, independence, aesthetics, sensuality and lyricism, emotionality, sentimentality, self-expression). clearly appear in the image of a man. Thus, the ethno-image of Mamaia reproduces the origins of national identity and the system of values of Ukrainian culture.

Key words: Mamai, Cossack, image, mentality, worldview, myth, Mavka, novel, Dara Korniy.

Постановка проблеми. Сучасний літературний процес позначений бурхливим розвитком жанрової форми фентезі, провідними рисами якого є залучення до художнього світу творів надприродних явищ і фантастичних елементів, запозичення з фольклору і міфології. Цей субжанр фантастики дозволяє митцям експериментувати з композицією, часом і простором, образами, сюжетом. В українській літературі насамперед розвивається роман-фентезі, де спостерігається активне звернення до міфів, пракультури, образів національної самобутності. Архетипи, що виринають із надр свідомості і реінтерпретуються письменниками, доводять нерозривний зв'язок поколінь, незнищенність духовних первнів української ментальності.

Вже десять років на ниві фентезі активно працює і Дара Корній (народилася 1970 року), яка намагається донести до читача специфіку вірувань і світоглядних уявлень нашого народу. В численних інтерв'ю прозаїк неодноразово підкреслювала значення духовної спадщини для суспільства: «Українські народні казки, притчі, легенди, перекази, народні звичаї, ритуали, замовляння, заклинання, пісні, ігри становлять великий інтерес для дослідників, адже там розкривається історія справжнього життя нашого народу. Глибоке вивчення віри наших предків, пізнання її через міф сприяє пробудженню і в молоді історичної пам'яті та формуванню національної гідності й самосвідомості» (Бачинська, 2015).

У доробку Мирослави Іванівни Замойської (справжнє ім'я) переважають великі форми: «Гонимарник» (2010), «Тому, щотиє» (2011), «Зворотний бік світла» (2012), «Зірка для тебе» (2013), «Зворотний бік темряви» (2013), «Зозулята зими» (2014, у співавторстві з Талою Владмировою),

«Щоденник Мавки» (2015), «Крила кольору хмар» (2015, у співавторстві з Талою Владмировою), «Петрусь-химородник» (2015), «Зворотний бік сутіні» (2016), «Зворотний бік світів» (2016), «Сузір'я Дів» (2018), «Місяцівна» (2019), в яких «мольфарка слова» зуміла поєднати давноминуле і сьогодення. Про зацікавлення Дари Корній витками національного світогляду свідчать її книги «Чарівні істоти українського міфу. Духи природи» (2017), «Чарівні істоти українського міфу. Домашні духи» (2019).

Аналіз досліджень. Незважаючи на багаторічну і продуктивну працю мисткині, її творчість тільки починають фахово вивчати. Видання роману про сучасну Мавку благословила Ольга Хвостова: «Не одну і не дві таємниці ховає в собі ця книга <...> Таємниці найзручніше зберігати у легендах, притчах і щоденниках, може, через це «Щоденник Мавки» складається з історій-притч, історій-легенд і однієї наскрізної історії, яка водночас є і притчею, і легендою» (Хвостова, 2015: 6).

Подальші відгуки («сюжетна канва роману переплетена мереживом легенд і притч, в яких відчуваєш усю загадковість і чарівливість української магії у її найвищому розумінні та сутності» (Зінчук, 2015) переконують у міфологічному мисленні авторки оповіді.

Популярність і стилістичні особливості роману дозволили включити його до програми з української літератури. На освітньому порталі «На Урок» розмішений сценарій уроку позакласного читання за романом «Щоденник Мавки», який рекомендують проводити після вивчення драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки. В ньому авторка розробки Олена Грохольська, окрім ознайомлення старшокласників із творчістю сучасної

письменниці, найбільше зосередилася на аналізі персонажів (Мавка, Магдалена, Антоніна, Ірина, Роман, Олексій, Тарас) (Грохольська, 2018).

Засоби комічного стали предметом вивчення в «Щоденнику Мавки» у статті Олесі Янцелевич. У студії йдеться про те, що «особливість письма Дари Корній, родзинка її творчості не лише в зверненні до теми міфології, а й у іронічній подачі звичайних, буденних і побутових ситуацій, які на перший погляд повинні б сприйматися більше драматично, аніж комічно» (Янцелевич, 2017: 164).

Певний час творчість Дари Корній системно і багатогранно досліджує Андрій Гурдуз. З-поміж проблем українського фентезі та поезики романістики письменниці літературознавець приділив увагу метагероїні у її письмі (Гурдуз, 2015), колірному супроводу в контексті рецепції «Лісової пісні» Лесі Українки (Гурдуз, Бугайова, 2016), особливостям творення міфічного світу роману «Щоденник Мавки» (Гурдуз, 2015), способам кристалізації концептів метапрози Дари Корній у «Сузір'ї Дів» (Гурдуз, 2019) та іншим.

Дослідник дійшов висновку, що «міфопоетика роману «Щоденник Мавки» комбінаторного характеру: основний асоціативний функціонал тут становить взята за ключову фольклорно-міфологічна модель (образ мавки, її природа і спосіб існування), що сприймається переважно крізь призму авторської літературної інтерпретації (в «Лісовій пісні» Лесі Українки) як уже стереотипної в українському культурному просторі, вписана в систему допоміжних у романі і в різний спосіб переосмислених традиційних структур (Марії Магдалени, козака Мамає та інших), поведінкових соціальних настанов («народжені крилатими і – для плазування», «сильна жінка – слабкий чоловік», іншими) (Гурдуз, 2015: 311).

Як бачимо, піонери в осягненні таємниць художньої манери Дари Корній одностайно вказують на її заглибленість у дохристиянські вірування, оживлення-адаптацію на сторінках «Щоденника Мавки» знаків української культури. Ще одним потужним струменем романістики мисткині є залучення-взаємодія різних текстів як вітчизняної, так і світової літератури, які допомагають творити неповторний авторський міфічний світ у творі.

Мета статті – дослідити прийоми розкриття етноментального образу Мамає в романі «Щоденник Мавки», що допоможе вказати на особливості стилю Дари Корній.

Виклад основного матеріалу. У художньому світі роману «Щоденник Мавки» традиційно для

письма Дари Корній трансформовано чимало міфів дохристиянських вірувань наших предків. Розвиток подій у творі здебільшого пов'язаний із такими образами слов'янської демонології як мавка, чугайстер, перелесник, вовкулака, відьма. Прикметно, що в сюжеті вони взаємодіють-переплітаються з міфом про узагальнений образ козака-характерника Мамає, який за часом свого виникнення суттєво віддалений від первісних світоглядних уявлень слов'ян.

Варто зазначити, що постать Мамає займала виняткове місце в духовному житті наших предків. «Образ козака Мамає є одним із головних пластичних архетипів української культури, оскільки в ньому закодовані глибинні риси нашої душі – високий героїчний жертвний патріотизм, поетичне сприйняття світу, іскрометний гумор, самоіронія та безмежна любов до свободи» (Бушак, 2017), – стверджує мамаєзнавець Станіслав Бушак.

У мистецтві найчастіше зображення козака Мамає проступає на живописних картинах невідомих авторів. Досліджуючи генезис української народної картини «Козак Мамає», Олександр Найдєн пише, що «формуванню цього образу, його «канонізації» сприяли зміни умов життя в Україні, соціально-політичні зрушення, пробудження національної самосвідомості. Цей образ став також своєрідним відображенням, емблемою визвольної боротьби українського народу на чолі з козацтвом у XVII століття та козацько-селянського руху другої половини XVIII століття» (Найдєн, 2005: 38). Тобто, вже виникнення образу було тісно пов'язане з народними прагненнями і сподіваннями.

Популярність живописного козака у всіх прошарках українського суспільства (від гетьмана і дворянина до селянина) призвело до того, що «типове сюжетне зображення Мамає вважається мало не єдиною не канонічно християнською, а народною іконою» (Лис, 2017: 27). Надзвичайне поширення картини в побуті (на папері, полотні, скринях, дверях, віконницях, стінах будівель, кахлях, посуді, вуликах) свідчить про ідеалізацію образу козака та віру в його заступництво і охоронну місію.

Літературний образ народного героя постає у романах Олександра Льченка («Козацькому роду нема переводу, або ж Козак Мамає і Чужа Молодиця»), Леоніда Горлача («Мамає»), Надії Гуменюк («Білий вовк на Чорному шляху»), Романа Іванчука («Орда»); у збірці поезій Ігоря Калинця («Міф про козака Мамає»); поемі Ігоря Павлюка («Бут») та інших.

До своїх попередників у інтерпретації взірця народних уявлень долучилася і Дара Корній. Письменниця суттєво осучаснила оточення харизматичного персонажа, залишивши при цьому матрицю, «симбіоз міфологічного першопредка-деміурга та іконного християнського святого» (Найден, 2005: 48). Поряд із Магдаленою-Мавкою образ Олексія-Мамає постає одним із головних героїв роману та демонструє питомі основи ідентичності української нації.

У поезиї роману «Щоденник Мавки» образ безсмертного козака розкривається на декількох рівнях. Найбільше образ Мамає формують засоби характеротворення. Дара Корній розвиває у романі сюжетну лінію подружнього життя Ірини і Олексія, яка дозволяє показати переродження зовні забезпеченого чоловіка типової сім'ї XXI століття на канонічного Мамає. Саме стиль життя та стосунки з дружиною мотивували творчу людину залишити умовності та вигоди сучасного світу і оселитися на віддаленому хуторі.

Причини непорозумін між подружжям вербалізує жінка: *«Усе, дістав і ти, і твої гори, і твої картини! Ой, леле, я у твоїх горах задихаюся! Мені добре в моїй квартирі, на моїй бухгалтерській роботі. Дістало, чуєш? Я звичайна жінка»* (Корній, 2015: 39). Аргументи колись коханої Іринки-Веселинки переконали Олексія в тому, що *«ми чужі. А хіба можуть чужі жити вкупі? У тебе свій світ, у мене – власний. І ті світи – антагоністи, розумієш? Це навіть не дві паралелі»* (Корній, 2015: 46). Підтвердив полярність світовідчуття двох людей і старий приятель художника: *«Та твою Ірку завжди драгувало все, що любиш ти. Твої друзі, любов до живого світу, прив'язаність не до килимків у хаті, а до трави під ногами»* (Корній, 2015: 69), – констатує Назар. Тобто, закоріненість у світ природи, переважання духовного над матеріальним були визначальними рисами характеру Олексія.

Чоловік остаточно усвідомив свою близькість до живого, лише переселившись на хутір: *«Коли Олексій уперше став ногами на цю землю, то зрозумів: так, тепер він може зупинитися та побути врешті собою. То було чарівне місце. З першого погляду знав – воно його не відпустить. Бо відчув: тут він удома. Нарешті вдома. Й не став опиратися. Висока круча над Дніпром, лагідна вода, стара занедбана хата під стріхою, а поруч дубок росте, трава гомонить, птахи співають»* (Корній, 2015: 161).

В описі краєвиду прозора зчитується алюзія на усталену картину українського простору, яку на рівні архетипічного мислення відчув Олексій.

Митець підсвідомо зрозумів свою причетність до нового оточення. Тому *«залишився біля того дуба назавжди, прирісши і тілом, і душею до землі, до води, до неба, прив'язавши свою душу до волі»* (Корній, 2015: 162).

Серед традиційних моральних абсолютів українського національного характеру Вікторія Храмова виділяє Правду, Долю і Волю. Саме особиста воля є провідним концептом образу Олексія-Мамає, бо *«це воля для мене і тепер це воля максимального самовияву і самореалізації на основі трудової етики – високої працездатності у галузі «спорідненої» діяльності і відповідальності за її результати»* (Храмова, 1992: 33).

В образі Олексія відображено провідні риси української ментальності (гармонія з природою, волелюбність, працездатність). Чоловік намагався пояснити свої відчуття і рідній людині: *«Синку, я щасливий, бо не дію всупереч власній природі. Я не бізнесмен, я – художник. І моя душа зараз перебуває там, де і має перебувати. На волі»* (Корній, 2015: 163). Проте син так нічого і не зрозумів, бо вважав, що його батько *«недотепа, бомж, голодранець, який живе з того, що Бог пошле»* (Корній, 2015: 163).

Важливими образотворчими чинниками постають й інші характеристики Олексія. Саме внутрішні почуття героя є провідними, оскільки *«прагнення відокремитися від оточуючих хоч на деякий час, захватитися від навали світу перетворилося на постійне бажання захищати незалежність своєї території від вторгнення. Це робило його схожим на схимника»* (Корній, 2015: 159). Тобто, Олексій добровільно приймає невигідні умови і спосіб життя, схожі до чернечих. Подібної думки були і друзі, які *«вважали його великим самотником, справжнім, досконалим чоловіком, для якого оті фізичні блага, гонитва за грішми – то порожній звук. Він став для них чимось на кшталт прикладу для наслідування, таким собі гуру»* (Корній, 2015: 160).

Такі номінування Олексія відсилають до прямих ремінісценцій, пов'язаних із картинними Мамаєми, на яких герой завжди змальовувався в статичній медитативній позі і нагадував просвітленого, наділеного знаннями загадкового воїна. Деякі дослідники навіть походження ім'я козака пов'язують із «ознакою людини, здатної до внутрішньої трансформації, самозаглиблення, перевтілення, переходу на рівень підсвідомості, до містичного єднання з природою, з Богом» (Середюк, 2017: 14).

На спорідненість Олексія на метафізичному рівні з живописними Мамаєми вказує

і Магдалена-Мавка під час їхньої першої зустрічі: *«Ви і ваші козаки – то одне ціле. Ви з ними схожі. До того ж ваша фізична присутність на картинах не просто відчутна, вони промережані вашою харизмою»* (Корній, 2015: 190). Художник як творча людина *«у вільний від господарки час, а то зазвичай бувало взимку та восени, коли захурдєлить чи заплаче-розкисне так, що не виїхати і не в'їхати на його хутірєць, брався малювати <...> Правда, малювалися самі Мамаї. Мамай і циган, Мамай і жид, Мамай узимку, Мамай улїтку, Мамай і метелики»* (Корній, 2015: 165).

Незважаючи на різноманіття, всі картини Олексія мали одного головного персонажа – козака. Для самого творця полотен Мамай означав *«той, хто володіє силою»* (Корній, 2015: 195), *«характерник. Той, що знає»* (Корній, 2015: 196), що є традиційним у сприйнятті образу народного героя. Як твердить Тарас Каляндрук, *«характерники формували стратегію розвитку козацтва, українства загалом. Володіючи надзвичайними здібностями, вони могли передбачати події на столїття вперед»* (Каляндрук, 2007: 193). Малювання Олексієм саме Мамаїв підтверджує його духовну близькість із «невмиракою», переконання у можливості особливих козаків і віру в незнищенність культурної спадщини нації.

Перевіленню Олексія в Мамає сприяла не лише його творчість, а й спосіб відпочинку: *«Сидїв під дубом, схрестивши ноги, як його Мамаї на картинах. Куриє люльку, слухаючи, як весело перегукуються в траві цвіркуни, деє під лісом, біля маленького озєрця, в осоці райкають жаби, певне, буде завтра чи післязавтра доц (та най падає, бо сіно з Максимом вони привезли, а свіжа отава мусить вирости). Спокій і щастя переповнювали його. Тут він не був самотнім, світ настїльки великий і настїльки перенаселений живими істотами, що той, хто хоче його чути, обов'язково почує»* (Корній, 2015: 218).

Письменниця не лише опоетизовує образ людини завдяки змалюванню оточення чоловіка, передачі його відчуттів і настроїв. У романі постійно підкреслюються і такі особливості буття чоловіка як співіснування з природою, миролюбність, емоційність. Не випадково Олександр Кульчицький вважає, що чуттєва сфера творить ядро ментальної психіки українців, адже *«вона вказує також на пов'язаність із тією схильністю до «відданости безмежному», що виникає із «доброї первісности» і «первісної доброти» колективного українського несвідомого, зумовленого архітипом Доброї Неньки Природи»* (Кульчицький, 1992: 65).

Свою усамітненість, яка дала можливість єднання зі світом природи, Олексій сприймає органічно, як щось нерозривне, бо таке співіснування дало поштовх до пробудження первісних основ його ментальності. *«Арістотель колись сказав: «Усамітнений має бути або царем, або звіром». Звісно, то образно сказано, Мавко. Бачиши, ти мене Мамаєм називаєши і я навіть не опираюсь. Мені подобається. Певно, тому, що ми з ним у чомусь схожі. І в мене колись була родина. Про це довго розповідати та й нецікаво, скоріше дуже-дуже банально. І ось я сам, один, але я – цар, Мавко, я не перетворився на звіра. Я досі люблю людей, у мене багато друзів, я люблю світ, люблю батька Дніпра, люблю степ і свого коня Степа, я люблю життя, Мавко. Та лишень тут, наодинці із собою, я по-справжньому зрозумів, що найважливіше на світі»* (Корній, 2015: 228), – розповідає чоловік Магдалені. У мовленні Олексія крізь філософічність поглядів Арістотеля спостерігається засадничий вплив образу Мамає, в якому закодовані провідні концепти української культури: родина, відкритість до світу, обоження природи, самопізнання, свобода, незалежність.

Зримі риси ментальності народу виявляються і в портретних характеристиках. У романі неодноразово зринають штрихи до незвичайної як для третього тисячолїття зовнішності Олексія. На виставці картин Магдалена вказує на органічність його образу: *«Ваші шаровари, вишиванка, оселедець та вуса – це не антураж, вони справжні, як сонце в небі чи земля під ногами»* (Корній, 2015: 192). Пізніше, коли художник приїздить на презентацію книги *«Історія однієї Мавки»* Магдалени Вишневецької, *«попри його абсолютно «неканонічний» вигляд, бо шаровари та вишиванка не дуже пасують до гламурного закладу, козака впускають»* (Корній, 2015: 293).

В образі Олексія змалювується типовий козацький одяг відповідно до пори року. Намагаючись переконатися в тому, що кохана жінка щаслива і без спілкування з ним, чоловік приїздить взимку до Львова, знаходить адресу її роботи, приносить загублений нею щоденник. *«Дуже дивно вбраний, наче з минулого столїття: червоні чоботи, довгий кожух, шапка козацька, вуса довгі»* (Корній, 2015: 254), – повідомляє Магдалені секретарка.

Не відступає Дара Корній від канонічного зображення Мамає і у відтворенні рис обличчя Олексія. Бо козак із народної картини *«має правильний продовгуватий овал обличчя, тонкий ніс із горбинкою, чорні брови, світлі очі, довгі вуса, виголену голову з чубом-оселедцем»* (Куриленко, 2015: 151).

У найінтимнішій сцені роману закоханий, як здавалося Магдалені, «дивився на неї своїми неймовірно блакитними та теплими очима, і вона очманіло розуміла, що зараз сидить перед удавом і він уже може робити з нею все, що заманеться» (Корній, 2015: 229). Відчуття жінки підкореності волі чоловіка відсилають знову до відомостей про особливості магічно-містичної практики козаків, паранормальні можливості характерників (С. Бушак, Т. Каляндрук, П. Куліш, С. Лис, М. Чорна, Д. Яворницький та інші).

Забарвлення очей чоловіка відповідає семантиці імені Олексій і народним уявленням про однойменного покровителя. Зокрема, Олекса Воропай пише про свято «теплого Олекси», яке асоціюється з приходом весни та основною обрядодією – «в цей день пасічник виставить бджоли на пасіку» (Воропай, 2009: 144). Зробивши огляд переказів про свято, етнолог переконаний, що «такий великий кодекс народних вірувань щодо бджільництва свідчить про те, що народ наш здавен-давна надавав цьому зайняттю великої ваги» (Воропай, 2009: 146).

У романі не йдеться про Мамає-пасічника, але окремі деталі вказують на присутність бджолиного сімейства в господарстві чоловіка. Так, коли Магдалена отримала опіки на сонці, Олексій «обережно змащує все тіло маззю, що пахне бджолами» (Корній, 2015: 224). Коли він приступає до читання книги про Мавку, то запалює товсту свічу з воску і «у хаті запахло бджолами» (Корній, 2015: 290).

Ольфакторні натяки доповнює акустична деталь, якою розпочинається опис особистого простору самотника: «Десь гуділа бджола, у небі бринів жайвір, шелестіло листя на вишні біля хати. Подвір'я здавалося знайомим. Вона його відразу впізнала, з картин. Дуб посеред подвір'я, на ньому і справді висіла шабля... Трава довкола старанно скошена, попід хатою квітнуть мальви. Барвисті, аж очі розбігаються. Ліворуч – город, праворуч – сад... У городі є все, щоб себе прогодувати, у саду теж росте все: від смородини до кількох сортів винограду. Красиві доглянуті яблуньки, підбілені, ніби скромні дівчата в панчішках. Сливи, груші, черешні, ще якісь плодови дерева, назв яких Магдалена не знала. Розуміла, що то справа рук однієї людини. Присутність господаря обійстя була всюди: чистенький, без зілиночки город, покошена травичка в саду, дбайливо підстрижені та обкопані куцики. І все це загороджене дерев'яним перелазом. Хоча наче й нема від кого городитися: довкола лишень степ і десь там ліс» (Корній, 2015: 221).

Обжитий Олексієм куточок природи перетворився на типовий для українця мікросвіт. У ньому віддзеркалено як внутрішній світ людини, так і досвід культурного надбання нації. З описаного Магдаленою краєвиду зчитуються позитивні риси характеру українця (працелюбність, естетизм, чуттєвість і ліризм, емоційність, сентиментальність), про які писав Дмитро Чижевський у «Нарисах з історії філософії на Україні».

Візуальна картина світу Мамає представляє спосіб життя та філософію менталітету нації. Буття чоловіка закорінене в філософію Г. Сковороди, на що в романі неодноразово проступають натяки та про що він сам зізнається. Взагалі художній світ роману переповнений контекстами українського мислителя. Епіграфами з творів Сковороди починаються 11 підрозділів твору, в яких зашифровано провідну думку описаної події.

Після остаточного з'ясування стосунків із дружиною біля пам'ятника Сковороді Олексій вперше чує від товариша, що «на нього дуже схожий. Хе! Орел, що мух не ловить» (Корній, 2015: 68). Сковорода допомагає чоловіку пояснити синові спосіб свого життя після розлучення. Бо український філософ «для нього став тепер найбільшим другом і порадиником. У його книгах знаходив відповіді на всі свої запитання, і так легко та добре від цього ставало» (Корній, 2015: 163).

У першому ж спілкуванні художника з Мавкою жінка апелювала до вислову Сковороди: «Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю» (Корній, 2015: 197). На що Олексій відповів теж міркуваннями філософа («Що дає основу? – Любов. / Що творить? – Любов. / Що зберігає? – Любов. Любов. / Початок, середина і кінець, / Альфа і Омега, Любов» (Корній, 2015: 197). Вчення мислителя допомогло відчутти двом людям «сродність» їх світовідчуття. І коли розлучився зі своєю Мавкою, «вона таки прочитала по губах те, що він весь час говорив їй мовчки: «Усяке серце має свою любов! Усяка птаха має своє небо! Лети, птахо!» (Корній, 2015: 244).

Тобто, відгомін філософії Сковороди вмонтовується у текст роману в поворотних ситуаціях долі Олексія. Ключові принципи вчення мислителя чоловік не лише приймає, розуміє, відстоює, а й втілює у своєму житті. Так, «у самопізнанні, з погляду Сковороди, полягає сенс людського життя. У процесі його людина розкриває саму себе, повертається до глибинних основ свого існування» (Горський, 1993: 89). Тому, мешкаючи на хуторі, художник переконаний «ні, він таки щасливий. Найбільше щастя для людини – бути

собою. Бути собою найважче, але бути собою якраз і найцікавіше» (Корній, 2015: 168).

«Основним об'єктом уваги мислителя є духовний світ людини, з'ясування умов, за яких стає можливим досягнення правди і справедливості, щастя і волі» (Горський, 1993: 94), – пише Вілен Горський. Тому, оцінюючи своє існування на лоні природи, в Олексія виникає думка про те, що «щастя – бути там, де ти хочеш, жити так, як того воліє серце, хотіти того, чого хоче Всесвіт» (Корній, 2015: 218).

Провідним у вченні Сковороди є принцип «сродної» праці, яка «відповідає визначенням Богом нахилам людини, є не лише можливою, а й легко здійсненою. Згода з природою дарує людині веселість духу, розвагу, насолоду, самовдосконалення і той душевний спокій, який приносить людині насолоду не своїми наслідками, а самим процесом її» (Горський, 1993: 95). Очевидно, тому, коли Олексій творив своїх Мамаїв, то «писав душею, наче хтось із паралельного світу водив його рукою, писав духом, писав світлом» (Корній, 2015: 165). Як бачимо, крізь призму філософської проблематики Г. Сковороди увиразнюється внутрішній світ Олексія, його мистецьке покликання.

Висновки. Загалом у «Щоденнику Мавки» реінтерпретовано національний міф про козака-характерника, в якому зосереджено етнічні риси характеру

та систему цінностей української культури. Мамай як «суто українське художнє явище» (Найден, 2005: 38) в романі тісно пов'язаний із образом Олексія. Художник постає сучасним втіленням самотності та самовираження народного героя.

Своєрідна ініціатива, яка виражається в перевтіленні Олексія в Мамаю, відбувається завдяки усвідомленню митцем нерозривного зв'язку зі світом природи, втіленню творчих задумів, сповідуванню філософії Сковороди. Допомагають розкрити образ чоловіка характеристики персонажів, описи зовнішності, тематика картин, семантика імені, стосунки з жінками (дружиною Іриною та коханою Магдаленою), природний і впорядкований простір.

Із розвитком сюжетної лінії про сучасного характерника висвітлюються такі «ідентифікаційні» коди національної ідентичності як волелюбність, працездатність, прагнення до рідного оточення, відкритість до зовнішнього світу, організованість мікросвіту, обоження природи, самопізнання, незалежність, естетизм, чуттєвість і ліризм, емоційність, сентиментальність, самовираження.

Подальші розвідки у напрямі дослідження етнообразу Мамаю можуть бути спрямовані на розкриття прийомів його художнього оприявлення у творах інших письменників у порівнянні з творчою манерою Дари Корній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачинська К. Дара Корній: вітчизняні фентезі видавці не дуже шанують. *Україна молода* / редактор М. Дорошенко. 18.09.2015. № 122. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2709/164/94873/>.
2. Бушак С. Козак Мамай – легендарний герой українського народу. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)*. Київ-Херсон : Просвіта, 2017. Вип. 13. С. 173–188. URL: <https://prosvita-ks.co.ua/bushak-s-kozak-mamay-legendarnyy-geroy-ukrayinskogo-narodu>.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис. Київ : «Велес», 2009. 432 с.
4. Горський В. С. Історія української філософії. Київ : Наукова думка, 1993. 286 с.
5. Грохольська О. А. Урок позакласного читання. Дара Корній «Щоденник Мавки». *На Урок*. 13.12.2018. URL: <https://naurok.com.ua/urok-pozaklasnogo-chitannya-dara-korniy-schodennik-mavki-75130.html>.
6. Гурдуз А. І., Бугайова А. С. Колір у творчому переосмисленні Дарою Корній «Лісової пісні» Лесі Українки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2016. № 21. Т. 1. С. 40–42.
7. Гурдуз А. Кристалізація концептів метапрози Дари Корній у романі «Сузір'я Дів». *Проблеми сучасного літературознавства*. Одеса, 2019. Вип. 28. С. 117–125.
8. Гурдуз А. І. Метагероїня романів Дари Корній. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. Філологічні науки (Літературознавство). 2015. № 2(16). С. 51–67.
9. Гурдуз А. Міфопоетика роману Дари Корній «Щоденник Мавки». *Studia methodological* / зб. наук. праць пам'яті д-ра філол. наук, проф., акад. Академії ВШ України Р. Гром'яка (1937–2014). Тернопіль, 2015. Вип. 40. С. 307–312.
10. Зінчук І. У полоні Чугайстра. *Друг читача*. 20.01.2015. URL: https://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/39961/.
11. Каляндрук Т. Загадки козацьких характерників. Львів : Піраміда, 2007. 288 с.
12. Корній Дара. *Щоденник Мавки* : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015. 304 с.
13. Кульчицький О. Світовідчуження українця. *Українська душа* / відп. ред. В. Храмова. Київ : «Фенікс», 1992. С. 48–65.
14. Куриленко Д. Козак Мамай як духовний пантеон. Темпоральна формація генетичного коду козака Мамаю: фольклорно-міфологічний аспект. *Молодий учений*. 2015. № 10(25), частина 1, жовтень. С. 150–153.
15. Лис С. Походження образу козака Мамаю в українській міфології та народному мистецтві. *Середок О., Лис С. Козак Мамай – український спаситель. Козаки-характерники Байда і Сірко*. Київ : Видавництво ФОРМ, 2017. С. 27–41.

16. Найден О. С. Образ воїна в українському фольклорі: семантичні та образні аспекти. К. : Видавничий дім «Стилос», 2005. 260 с.
17. Середиук О. Козак Мамай – національний Спаситель. *Середиук О., Лис С. Козак Мамай – український спаситель. Козаки-характерники Байда і Сірко*. Київ : Видавництво ФОП Стебеляк, 2017. С. 5–25.
18. Хвостова О. Збірка таємниць. *Корній Д. Щоденник Мавки* : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015. С. 5–6.
19. Храмова В. До проблеми української ментальності. *Українська душа* / відп. ред. В. Храмова. Київ : «Фенікс», 1992. С. 3–35.
20. Янцелевич О. С. Іронія в романі Дари Корній «Щоденник Мавки». *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки*. 2017. Випуск XIV. С. 163–170.

REFERENCES

1. Bachynska K. Dara Kornii: vitchyzniani fentezi vydavtsi ne duzhe shanuiut [Dara Korniy: domestic fentezi publishers respect not very much] *Ukraina moloda*, 18.09.2015. № 122. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2709/164/94873/> [in Ukrainian].
2. Bushak S. Kozak Mamai – lehendarnyi heroi ukrainskoho narodu [A cossack Mamai is a legendary hero of the Ukrainian people], *Visnyk Tavriiskoi fundatsii (Oseredku vyvchennia ukrainskoi diaspory)*, Kyiv-Kherson : Prosvita, 2017, Vyp. 13, P. 173–188. URL: <https://prosvita-ks.co.ua/bushak-s-kozak-mamai-legendarnyy-geroy-ukrayinskogo-narodu> [in Ukrainian].
3. Voropai O. Zvychai nashoho narodu [Traditions of our people]. Kyiv : “Veles”, 2009, 432 p. [in Ukrainian].
4. Horskyi V. S. Istoriiia ukrainskoi filosofii [History of Ukrainian philosophy]. Kyiv : Naukova dumka, 1993, 286 p. [in Ukrainian].
5. Hrokholska O. A. Urok pozaklasnoho chytannia. Dara Kornii “Shchodennyk Mavky” [Lesson of the extracurricular reading. Dara Korniy “Mavka’s Diary”]. *Na Urok*, 13.12.2018. URL: <https://naurok.com.ua/urok-pozaklasnogo-chitannya-dara-korniy-schodennik-mavki-75130.html> [in Ukrainian].
6. Hurduz A. I., Buhaiova A. S. Kolir u tvorchomu pereosmyslenni Daroiu Kornii “Lisovoi pisni” Lesi Ukrainky [The colour in Dara Korniy artistic reinterpretation of “The Forest Song” by Lesya Ukrainka], *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu, Ser.: Filolohiia*, 2016. № 21, T. 1, P. 40–42 [in Ukrainian].
7. Hurduz A. Krystalizatsiia kontseptiv metaprozy Dary Kornii u romanii “Suziria Div” [Crystallization of Concepts of Dara Korniy’s Metaprose in the novel “The Constellation of Virgins”], *Problemy suchasnoho literaturoznavstva*, Odesa, 2019, Vyp. 28, P. 117–125 [in Ukrainian].
8. Hurduz A. I. Metaheroiinia romaniv Dary Kornii [Metageroinya of novels Dara Korniy]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Filolohichni nauky (Literaturoznavstvo)*, 2015, № 2 (16), P. 51–67 [in Ukrainian].
9. Hurduz A. Mifopoetyka romanu Dary Kornii “Shchodennyk Mavky” [Mythopoetics of the Novel “Mavka’s Diary” by Dara Korniy]. *Studia methodological, Ternopil*, 2015, Vyp. 40, P. 307–312 [in Ukrainian].
10. Zinchuk I. U poloni Chuhaistra [In a captivity Chugaystra]. *Druh chytacha*. 20.01.2015. URL: https://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/39961/ [in Ukrainian].
11. Kaliandruk T. Zahadky kozatskykh kharakternykiv [Riddles of cossack kharakternykiv]. Lviv : Piramida, 2007, 288 p. [in Ukrainian].
12. Kornii Dara. Shchodennyk Mavky [Mavka’s Diary]. Kharkiv : Knyzhkovyi Klub “Klub Simeinoho Dozvillia”, 2015, 304 p. [in Ukrainian].
13. Kulchytskyi O. Svitovidchuvannia ukraintsia [Feeling of the world by Ukrainian], *Ukrainska dusha*, Kyiv : “Feniks”, 1992, P.48–65 [in Ukrainian].
14. Kurylenko D. Kozak Mamai yak dukhovnyi panteon. Temporalna formatsiia henetychnoho kodu kozaka Mamaia: folklorno-mifolohichni aspekt [Cossack Mamai as a spiritual pantheon], *Molodyi uchenyi*, 2015, № 10(25), chastyna 1, zhovten, P. 150–153 [in Ukrainian].
15. Lys S. Pokhodzhennia obrazu kozaka Mamaia v ukrainskii mifolohii ta narodnomu mystetstvi [An origin of appearance of cossack Mamai is in Ukrainian mythology and folk art], *Serediuk O., Lys S. Kozak Mamai – ukrainskyi spasytel. Kozaky-kharakternyky Baida i Sirko*, Kyiv : Vydavnytstvo FOP Stebelyak, 2017, P. 27–41 [in Ukrainian].
16. Naiden O. S. Obraz voina v ukrainskomu folklori: Semantychni ta obrazni aspekty [Image of the warrior is in Ukrainian folk-lore]. K. : Vydavnychiy dim “Stylos”, 2005, 260 p. [in Ukrainian].
17. Serediuk O. Kozak Mamai – natsionalnyi Spasytel [A cossack Mamai is national Rescuer]. *Serediuk O., Lys S. Kozak Mamai – ukrainskyi spasytel. Kozaky-kharakternyky Baida i Sirko*, Kyiv : Vydavnytstvo FOP Stebelyak, 2017, P. 5–25 [in Ukrainian].
18. Khvostova O. Zbirka taiemnyts [Collection of secrets], *Kornii D. Shchodennyk Mavky* : roman, Kharkiv : Knyzhkovyi Klub “Klub simeinoho dozvillia”, 2015, P. 5–6 [in Ukrainian].
19. Khramova V. Do problemy ukrainskoi mentalnosti [To the problem of Ukrainian mentality], *Ukrainska dusha*. Kyiv : “Feniks”, 1992, P. 3–35 [in Ukrainian].
20. Iantselevych O. S. Ironiia v romanii Dary Kornii “Shchodennyk Mavky” [Irony in a novel Dara Korniy “Mavka’s Diary”]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Serii: Filolohichni nauky*, 2017, Vypusk XIV, P. 163–170 [in Ukrainian].